

Citation:

A.G. Roos, Levensbericht P.C. Molhuysen, in:
Jaarboek, 1944-1945, Amsterdam, pp. 161-175

Dr. Philipp Christiaan Molhuysen
(20 Augustus 1870—15 Juli 1944)

HERDENKING

VAN

PHILIPP CHRISTIAAN MOLHUYSEN

(20 Augustus 1870—15 Juli 1944). 1)

Philipp Christiaan Molhuysen werd geboren 20 Augustus 1870 te Stad Almelo. Enkele jaren na zijn geboorte verhuisde het gezin naar Deventer, waar zijn vader directeur der Deventer Stoombootmaatschappij werd. Te Deventer had zijn grootvader, naar wien hij genoemd was, van 1819 tot 1855 als predikant, later ook als bibliothecaris der Athenaeum-bibliotheek, gewerkt. Hij publiceerde heel wat op geschiedkundig gebied, en was na zijn emeritaat archivaris van Kampen geworden, waar hij het archief der gemeente op voorbeeldige wijze ordende. Hij overleed vijf jaren vóór de geboorte van zijn kleinzoon, en heeft dus op dezen geen

1) Voor dit levensbericht heb ik van verschillende zijden inlichtingen ontvangen, in het bijzonder van Molhuysen's zoon, Mr. H. E. A. Molhuysen te Amsterdam, van Dr. L. Brummel, Molhuysen's opvolger als bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek, en van Dr. H. E. Greve, directeur der Openbare Leeszaal te 's-Gravenhage en Molhuysen's opvolger als Inspecteur der Centrale Vereeniging voor Openbare Leeszaalen. Naar aanleiding van Molhuysen's aftreden als bibliothecaris der Kon. Bibliotheek schreef Dr. Brummel een artikel over hem in *Bibliotheekleven*, Jg. 22, 1937, blz. 181 vlgg. Een „In Memoriam” van de hand van Dr. Greve verscheen in *Mededeelingen van Bibliotheekleven*, No. 1, Augustus 1944, herdrukt in *Bibliotheekleven*, Jg. 30, 1945, blz. 51 vlg.; een artikel van Jhr. Mr. E. A. van Beresteyn in de *Nederlandsche Leeuw* van 1944.

Over Molhuysen's werk aan de bibliotheek van het Vredespaleis is te vergelijken A. Lysen, *History of the Carnegie Foundation and of the Peace Palace at The Hague* (*Bibliotheca Visseriana*, Tom. XI, 1934), blz. 121 vlg. Zijn beteekenis voor de Koninklijke Bibliotheek en het daar onder zijn directie verrichte werk schetst Dr. Brummel in zijn *Geschiedenis der Koninklijke Bibliotheek* (1939), blz. 198 vlg. Over Molhuysen's werkzaamheid op leeszaalgebied vindt men uitvoerige mededeelingen in Dr. Greve's *Geschiedenis der leeszaalbeweging in Nederland* (*Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het vijf en twintigjarig bestaan der Centrale Vereeniging voor Openbare Leeszaalen en Bibliotheken*, 1933), *passim*.

invloed kunnen uitoefenen, maar het is duidelijk, dat hun beider wetenschappelijke aanleg en belangstelling in dezelfde richting gingen. Van zijn grootvader heeft Molhuysen ongetwijfeld zijn ordenenden geest geërfd en zijn liefde voor boek en geschrift. Te Deventer bracht hij zijn school- en gymnasiumtijd door. Het waren goede jaren voor hem, waarin ook de sport, iets bijzonders in dien tijd, haar recht kreeg. Hij heeft voor Deventer steeds een zwak behouden.

In September 1891 liet hij zich inschrijven als student in de classieke letteren aan de Leidsche Universiteit, een jaar, nadat hij eindexamen had afgelegd, ten einde met een Deventer vriend samen te kunnen aankomen. Het tusschenliggende jaar bracht hij te Deventer door met de lezing van Grieksche en Romeinsche schrijvers. Reeds toen verwierf hij zich op de Athenaeum-bibliotheek de eerste kennis der palaeographic, het vak, dat steeds zijn genegenheid heeft behouden. Zijn leermeesters aan de Universiteit waren Van Leeuwen en Hartman. Dat hij zich een van hen beiden tot voorbeeld nam, kan men niet zeggen, met de classieke auteurs heeft hij zich na zijn promotie weinig meer bezig gehouden. Tot zijn clubgenooten behoorden o.a. Van Vollenhoven, Colenbrander en Van der Hoeven, de latere hoofdredacteur van de Nieuwe Rotterdamsche Courant. Vooral Van Vollenhoven, dien hij zeer vereerde, had grooten invloed op hem. Evenals te Deventer wisselde hij ook te Leiden ernstige studie af met genoeg, hij genoot van het studentenleven. Daaraan mag zeker, althans ten deele, wel worden toegeschreven, dat hij later als wetenschappelijk man zoo practisch kon zijn en goed met menschen omgaan. „Je leert op de Breestraat evenveel als op het Rapenburg”, hield hij zijn zoon vaak voor, toen deze student was.

Den 4en November 1896 promoveerde Molhuysen op een proefschrift getiteld „*De tribus Homeri Odysseae codicibus antiquissimis*”, cum laude. Hij had er geruimen tijd voor in Italiaansche bibliotheken gewerkt, vooral in de Laurentiana te Florence. De voornaamste verdienste ervan is, dat eerst hierdoor het oudste en beste handschrift der Odyssee, een Laurentianus, volledig bekend

geworden is; een studie over een ander handschrift der Odyssee liet hij er op volgen in de *Mnemosyne* van 1897. Van Leeuwen en Mendes da Costa hebben van zijn onderzoekingen in den 2en druk hunner Odyssee-uitgave (van 1897) een dankbaar gebruik gemaakt.

Na den studietijd moest de maatschappij worden binnengetroden, en Molhuysen ging, zooals voor een *litterarum classicarum* doctor te begrijpen is, solliciteeren voor een leeraarsbetrekking, toen het onverwachte overlijden van den bibliothecaris der Leidsche Universiteitsbibliotheek Du Rieu in December 1896 en de benoeming in 1897 van den toenmaligen conservator, Dr. S. G. de Vries, tot diens opvolger, zijn leven in een andere richting stuurde. Molhuysen werd n.l. opvolger van De Vries, en betrad daarmee den weg, die hem aan de spits van het Nederlandsche bibliotheekwezen zou brengen.

Van 16 Maart 1897 tot eind Juni 1913 was hij als conservator voor de handschriften aan de Leidsche bibliotheek verbonden. Het was, zooals Dr. Brummel in een bij Molhuysen's aftreden als bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek aan hem gewijd artikel terecht schreef ¹⁾, een volstrekt eenige post, dien hij daarmede verwierf. De Leidsche handschriftenverzameling toch is verreweg de belangrijkste in ons land, vooral wat betreft de handschriften van classieke auteurs, en haar beheerder kan zich, meer dan eenig ander Nederlandsch bibliotheek-ambtenaar, wijden aan wetenschappelijk bibliotheekwerk. Hier kwam de palaeographische kennis hem te stude, die hij in zijn dissertatie had getoond te bezitten, en werd zij, door den dagelijkschen omgang met handschriften van den meest verschillenden tijd en oorsprong, steeds rijker en veelzijdiger.

Een catalogus van *alle* Leidsche handschriften bestond niet, en bestaat nog niet; voor de handschriften van Grieksche en Latijnsche auteurs moest men het in hoofdzaak doen met een catalogus ²⁾, uit-

¹⁾ *Bibliotheekleven*, Jg. 22, 1937, blz. 182.

²⁾ Vglk. hierover Molhuysen in zijn *Geschiedenis der Universiteitsbibliotheek te Leiden*, blz. 34.

gegeven in 1716. Van Molhuysen's hand verschenen nu, van 1910—1912, drie deeltjes *Codices manuscripti Bibliothecae Universitatis Leidensis*, die beknopte, doch uiterst nauwkeurige beschrijvingen bevatten van enkele groepen dier handschriften, nml. de Vulcaniani, de Scaligerani, en de Bibliothecae publicae Latini. Het is zeer te betreuren, dat deze uitgave na Molhuysen's vertrek uit Leiden niet is voortgezet en niet ook verder de rijke inhoud van het Leidsche handschriftenbezit beter ter kennis van de geleerden is gebracht.

Molhuysen had in deze jaren volop de gelegenheid zich te wijden aan de geschiedenis der Leidsche Universiteit, die hem zoo lief was. In 1905 gaf hij een *Geschiedenis der Universiteitsbibliotheek te Leiden*, eerst verschenen in het Tijdschrift voor boek- en bibliotheekwezen van het jaar tevoren, in 1909 een *Inventaris van de archieven der Rijks-Universiteit te Leiden*, in 1913 verscheen in de reeks van 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën het eerste deel zijner monumentale uitgave *Bronnen tot de geschiedenis der Leidsche Universiteit*, waarvan tot 1924 7 deelen het licht zagen. Het laatste deel loopt tot 30 Dec. 1811. Dit werk, zooals geen enkele andere universiteit in ons land er een bezit, legt de basis, waarop een geschiedenis van de oudste en vermaardste hoogeschool des lands kan worden opgetrokken. Molhuysen zou de man geweest zijn, om zoo'n geschiedenis, een zeer belangrijk stuk der geestes- en cultuurgeschiedenis van ons vaderland, te schrijven. In verband met zijn vertrek uit Leiden en met de vele werkzaamheden van anderen aard, die hem diens gevolg wachtten, heeft hij daartoe niet kunnen komen. Voor een ander heeft hij den akker bereid.

Maar niet slechts aan de geschiedenis der universiteit en der bibliotheek, waarover behalve de genoemde nog eenige andere publicaties van zijn hand het licht zagen, wijdde Molhuysen zich in zijn Leidsche jaren. Reeds in 1900 verscheen in de Oude Vaderlandsche Rechtsbronnen de door hem samen met Fruin bewerkte uitgave van *Philippus de Leyden, De cura reipublicae et sorte principantis*. Eenige uitgaven van bronnen voor de Geldersche geschiedenis, bewerkt in samenwerking met P. N. van Door-

ninck, volgden. In 1911 kwam het eerste deel uit van het *Nieuw Nederlandsch biographisch Woordenboek*, waarvan de redactie, tot het einde toe, eerst samen met Blok, later met Knappert en Kossmann, bij hem berustte; en dat eerst in 1937 met het tiende deel voltooid werd. Daarbij was hem zijn kennis van de Nederlandsche geleerdengeschiedenis van nut, die hij zich verworven had bij de catalogiseering van de brievencollecties der Universiteitsbibliotheek, en bij het vervaardigen, in samenwerking met de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, van een catalogus van gedrukte brieven van en aan Nederlanders, de zoogen. geleerdenbrieven. Het werd een apparaat van niet minder dan 40.000 strooken, dat nog steeds in de Leidsche bibliotheek zijn dienst doet. Aan wetenschappelijke productie is zijn Leidsche tijd het vruchtbaarst geweest.

Een groote verandering kwam in Molhuysen's leven in 1913. Het bestuur der Carnegie-Stichting benoemde hem nml. met ingang van 1 Juli van dat jaar tot bibliothecaris van het Vredespaleis. Hij droeg den titel van onder-directeur gedurende de functie van Professor Albéric Rolin als directeur-général (tot 30 April 1920), doch deze was meer voor de repraesentatie en het internationaal contact, het werk deed Molhuysen, en dat in volle vrijheid. Zijn benoeming dankte hij aan den eersten President der Carnegie-Stichting, Jhr. Mr. A. P. C. van Karnebeek (Senior), van wien ook het denkbeeld afkomstig was, om de bibliotheek méér te doen zijn dan een kamer met wat boeken, zooals Carnegie eerst had gewild¹⁾. Nu had Molhuysen de gelegenheid zijn vleugels uit te slaan en uit ruime beurs een goede bibliotheek te scheppen. Dat deze schepping uit het niet hem, ondanks de onderzonden internationale medewerking, enorm veel arbeid heeft gekost, behoeft geen betoog. Vooraf ging een studiereis naar het buitenland, waar hij een twaalftal der voornaamste bibliotheken bezocht, om met de organisatie en werkwijze ervan bekend te worden. Het resultaat van die reis was, dat hij aan het systeem

¹⁾ Vglk. hierover het op blz. 1, aanm. 1, genoemde werk van A. Lysen, blz. 94—100, en hoofdstuk 8, „The Library”, blz. 119 vlg.

der Leidsche bibliotheek, die hij uit langjarige praktijk zoo goed kende, de voorkeur gaf.

De bibliotheek van het Vredespaleis, waarvan de inrichting en de bedoeling door hemzelf zijn geschetst in artikelen in het Jaarboek Grotius voor 1918 en in Bibliotheekleven van 1920, was in de eerste plaats bestemd voor het gebruik van het Permanente Hof van Arbitrage te Den Haag, maar ook aan anderen werd op ruime schaal toegang verleend en bovendien werden ook boeken uitgeleend. Zij was bedoeld als vakbibliotheek, die op haar terrein, dat van het internationaal recht en der diplomatieke geschiedenis, naar compleetheid zou streven. In hoeverre dit doel, dat natuurlijk onbereikbaar is, werd benaderd, blijkt uit den door hem, met medewerking van de conservatrix der bibliotheek, Mej. Mr. E. R. Oppenheim, bewerkten systematischen *Catalogue de la Bibliothèque du Palais de la Paix*, een boekwerk van 1576 kolommen groot formaat, dat in 1916 het licht zag, in 1922 gevolgd door een *Supplément* van 1042 kolommen, bewerkt door Molhuysen en Dr. D. Albers. Bovendien verscheen in 1919 de door hem samen met Mej. Oppenheim bewerkte *Catalogue de la Bibliothèque de la Cour permanente d'arbitrage*.

Naast dit vele bibliotheekwerk vond Molhuysen ook toen tijd voor wetenschappelijken arbeid. De uitgave der Bronnen voor de geschiedenis der Leidsche Universiteit werd geregeld voortgezet, maar in het centrum zijner belangstelling trad nu een ander onderwerp. Het kan wel haast niet anders dan dat het hoofd van eene Nederlandsche bibliotheek speciaal voor het volkenrecht zijn aandacht richt op den man, die van alle Nederlanders op dit gebied het vermaardst is geworden, op Hugo de Groot. In de bibliotheek van het Vredespaleis werden zooveel mogelijk alle drukken van zijn werken bijeengebracht. Van *De iure belli ac pacis* gaf hij in 1919 de standaard-uitgave, met een voorwoord van Van Vollenhoven. In zijn jaren aan het Vredespaleis legde hij den grondslag voor zijn uitgave der *Briefwisseling van Hugo Grotius*, waarvan twee deelen, de brieven bevattende geschreven tusschen 1597 en 1625 — tot de bewerking der latere is hij helaas niet

meer gekomen —, van 1928 tot 1936 in 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën verschenen. Daarnaast zagen nog verscheidene studiën van zijn hand over De Groot het licht. Molhuysen leerde diens levensomstandigheden en werk door en door kennen, en kon daardoor veel vinden en begrijpen, wat voor anderen een raadsel was gebleven, getuige nog zijn laatste publicatie, *De bibliotheek van Hugo de Groot in 1618*, verschenen in de Mededeelingen onzer Afdeeling in 1943.

Een nieuwe verandering kwam er in Molhuysen's arbeidsveld in 1921. Met ingang van 1 October van dat jaar werd hij benoemd tot bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek, als opvolger van Bijvanck. Men wenschte aan het hoofd onzer grootste bibliotheek een man, die de bibliotheektechniek volkomen beheerschte en als organisator zijn sporen had verdiend, want reorganisatie van haar beleid en haar beheer had de Koninklijke Bibliotheek toen dringend noodig. Het is hier niet de plaats, in te gaan op de lotgevallen van die bibliotheek onder Molhuysen's bestuur, en evenmin op de punten van verschil tusschen zijn beleid en dat van zijn voorganger; zijn opvolger, Dr. Brummel, heeft ze, in het laatste hoofdstuk van zijn Geschiedenis der Koninklijke Bibliotheek, treffend geschetst, en daarbij ook aan Bijvanck recht laten wedervaren. Voor de gebruikers was de nieuwe koers, die nu werd ingeslagen, een groot voordeel. Onmiddellijk werden alle krachten geconcentreerd op de reorganisatie en voltooiing van wat voor een bibliotheek het eerstnoodige is, de alphabetische catalogus. Gedurende alle jaren van Molhuysen's bibliothecariaat is daaraan geregeld en met grooten ijver gewerkt; bij zijn aftreden was de catalogus, in de bekende Leidsche boekjes, zoo goed als gereed. Hij had daarmede, om de woorden van Brummel te gebruiken, in 16 jaar tot stand gebracht, wat een eeuw lang aan al zijn voorgangers niet was gelukt.

Voor het geheele land van beteekenis was de schepping aan de Koninklijke Bibliotheek van den Centralen Catalogus. Waar sinds het begin dezer eeuw de op verschillende plaatsen in ons land gevestigde wetenschappelijke bibliotheken op ruime schaal

boeken aan elkaar uitleenen, was een gemeenschappelijke catalogus een desideratum. Reeds toen hij nog bibliothecaris van het Vredespaleis was, had Molhuysen een plan daarvoor ontvouwd in een artikel in *Bibliotheekleven* van 1919, nu kon hij dit in praktijk brengen. In 1922 werd met het werk begonnen; hij heeft de voldoening mogen smaken, het bij zijn aftreden tot een goed einde te hebben gebracht, voorzoover bij een werk als dit van een einde gesproken kan worden, want uit den aard der zaak moet het dagelijks worden voortgezet. In den Centralen Catalogus zijn de catalogi van een veertigtal Nederlandsche wetenschappelijke bibliotheken, ook van kleinere, die een speciaal gebied bestrijken, vereenigd; uit het geheele land komen bij dit middelpunt aanvragen binnen, die nu onmiddellijk naar de instelling gezonden kunnen worden, waar het verlangde te vinden is. Op die wijze wordt heel wat geschrijf en zoek vermeden, en bovendien kan worden vastgesteld, welke werken in ons land in geen enkele bibliotheek, die haar bezit uitleent, aanwezig zijn, en waarvan aankoop dus overweging verdient. Het heeft jaren lang aan het geheele wetenschappelijke personeel der Koninklijke Bibliotheek heel veel werk gekost, vóór dit doel, althans in hoofdzaak, was bereikt! Alle studeerenden in Nederland hebben jegens den man, van wien het plan uitging, en zijn staf groote verplichtingen.

Voor het geheele land van nut is ook het Internationaal Ruilbureau, dat door Molhuysen in 1928 aan de Koninklijke Bibliotheek werd gevestigd. Universiteiten, geleerde genootschappen en andere wetenschappelijke instituten zenden daarheen hun publicaties, die zij in ruil aan soortgelijke instellingen in het buitenland willen doen toekomen; het ruilbureau zorgt dan voor de verdere verzending, en is op zijn beurt het centrale punt van ontvangst van het uit het buitenland in ruil naar Nederland gezondene, wat het dan weer aan de geadresseerden hier te lande verstuurt, een groote besparing van moeite en kosten. In 1938, het jaar na Molhuysen's aftreden, verzond het bureau reeds meer dan 36.000 pakken en pakjes met boeken in binnen- en buitenland.

We zien dus, dat Molhuysen niet slechts de belangen van de door hem bestuurde bibliotheek, maar die van het geheele Nederlandsche bibliotheekwezen behartigde. Hij groeide uit tot de centrale figuur ervan, de drijvende kracht; hij trachtte ook de éénheid ervan te bevorderen. Dit kwam tot uiting in twee instellingen, waartoe hij het initiatief nam, nml. de Rijkscommissie van advies inzake het bibliotheekwezen en de bibliothecarissencongressen.

De bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek is, zooals haast vanzelf spreekt, bij voorkomende zaken de raadsman der Regeering op bibliotheekgebied. Daarnaast wenschte Molhuysen een Rijkscommissie van advies, die als repraesentatief voor het Nederlandsche bibliotheekwezen in al zijn geledingen kon worden beschouwd, en in wier adviezen de wenschen van de Nederlandse bibliotheken tot uiting zouden komen. In 1922 werd op zijn voorstel de commissie door de Regeering ingesteld. De bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek is er ambtshalve voorzitter van, verder werden, overeenkomstig zijn bedoeling, in de commissie, wier leden, een twintigtal, door de Regeering worden benoemd, alle categorieën van bibliotheken vertegenwoordigd, in de eerste plaats die der Universiteiten en Hoogeschole, verder provinciale, gemeentelijke en kloosterbibliotheken, benevens de Openbare leesalen, terwijl ook een enkele bibliophil en belangstellende, die buiten het vak staat, er deel van uitmaken. De instelling dezer commissie is een succes geweest. Zij bracht vooraanstaande personen uit de Nederlandsche bibliotheekwereld met elkander in aanraking en gaf hun gelegenheid van gedachten te wisselen. Twee maal 's jaars werd vergaderd, meest de eene keer in de Koninklijke Bibliotheek, de tweede keer in een bibliotheek, nu eens in deze, dan in gene plaats, zoodat de leden met allerlei soort van boekerijen kennis konden maken. Over vele zaken heeft de Commissie advies uitgebracht, en dikwijls zijn hare adviezen opgevolgd. Typeerend voor Molhuysen is, dat hij na zijn aftreden als bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek de vergaderingen der Commissie, waarvan hij nu niet langer voorzitter was, maar

wel lid bleef, geen enkele maal meer heeft bijgewoond. Blijkbaar wou hij vermijden, om eventueel met den nieuwen voorzitter, in wien hij het volste vertrouwen stelde, over een of ander punt van meening te verschillen en door zijn persoonlijk gezag zijn afwijkende meening de overhand te doen krijgen.

Samenwerking tusschen de bibliotheken en een goede verstandhouding tusschen hen, die er aan verbonden zijn, dat was ook het doel van de bibliothecarissencongressen, tot de instelling waarvan Molhuysen, samen met anderen, den stoot gaf. Het eerste werd te Arnhem in 1923 onder zijn voorzitterschap gehouden. Tot den oorlog toe zijn zij geregeld elk jaar voortgezet, telkens op een andere plaats. Ook zij zijn een groot succes geworden. Het eigenaardige ervan is, dat zij ambtenaren van wetenschappelijke bibliotheken en van Openbare leeszaalen vereenigen, en zoo beide categorieën van werkers met elkanders arbeid, methoden en desiderata bekend maken en tot wederzijdsche waardeering brengen. De scheiding tusschen beide categorieën is daardoor in ons land niet zoo geprononceerd als elders wel het geval is.

Zoo zijn wij genaderd tot het gebied, waaraan Molhuysen gedurende de laatste decennia van zijn leven een groot deel van zijn krachten heeft gewijd, de Openbare Leeszaalen. Het is daardoor, dat hij toen overal in het land zijn vruchtbrenden invloed heeft kunnen laten gelden.

Molhuysen's bemoeiingen met het leeszaalwezen dateeren reeds uit zijn Leidschen tijd. In 1908 en 1909 werkte hij, als één der vier leden van de commissie van actie voor de oprichting eener Openbare Leeszaal en Bibliotheek te Leiden, krachtig aan die oprichting mee, en van het bestuur der in Februari 1910 geopende Leeszaal Reuvs was hij tot zijn vertrek naar Den Haag secretaris. Met de „leeszaalbeweging” in Nederland kwam Molhuysen in aanraking, toen hij in 1909, één jaar na de oprichting der Centrale Vereeniging voor Openbare Leeszaalen, in het bestuur daarvan werd gekozen, waarvan hij tot zijn dood onafgebroken deel heeft uitgemaakt. In die jaren was vooral de opleiding van leeszaalpersoneel, die de Vereeniging thans reeds sinds lang in vaste banen geleid

heeft, haar zorgenkind. Van 1914 af, toen hij door het bestuur samen met Dr. H. E. Greve en met wijlen ons mede-lid Prof. Dr. T. J. de Boer in een commissie hiervoor werd benoemd, heeft Molhuysen zich met dit vraagstuk bezig gehouden en het zijne gedaan, om het op te lossen. Op dit punt behoeft hier niet uitvoerig te worden ingegaan ¹⁾, hier volsta, dat, toen in 1922 de opleiding door de Centrale Vereeniging geheel in eigen handen werd genomen, Molhuysen lid en secretaris der Opleidingscommissie werd; in 1927 werd hij er voorzitter van, en is dit tot zijn dood gebleven. Door zijn benoeming, in 1921, tot bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek was de mogelijkheid geschapen, om de opleiding voor het directeurschap eener Openbare Leeszaal — die voor leeszaal-assistent werd gedecentraliseerd — te centraliseeren in Den Haag en gedeeltelijk te brengen aan de Koninklijke Bibliotheek, gedeeltelijk aan de Openbare Leeszaal aldaar. Veel moeite heeft Molhuysen zich voor die opleiding aan de onder zijn bestuur staande bibliotheek getroost, hij animeerde er zijn personeel voor en gaf zelf vele lessen. Aan de excursies voor de leerlingen nam hij regelmatig deel, en hij liet ze mee doen aan het voor de Koninklijke Bibliotheek typische dagelijksche werk, als de behandeling van rondvraagbriefjes en dergelijke. Daardoor leerde hij tevens de meeste aanstaande directeuren en directrices persoonlijk kennen, een bekendheid, die hem bij zijn Inspecteurschap zeer ten goede kwam. Op 24 Januari 1920 werd hij n.l. door het Bestuur der Centrale Vereeniging aangesteld als Inspecteur der Openbare Leeszaalen, nadat hij reeds in 1919 door dit bestuur was benoemd tot lid van de Commissie van Toezicht daarop; in 1927 koos deze Commissie hem tot haren voorzitter. In hetzelfde jaar werd hij door den Minister van Onderwijs aangewezen als vertegenwoordiger der Regeering in de commissie, als opvolger van nu wijlen Prof. Mr. V. H. Rutgers. Sinds 1920 was hij bovendien bestuurslid, sinds 1938

¹⁾ Vergelijk hierover het derde hoofdstuk van Dr. Greve's op blz. 1, aanm. 1, genoemde Geschiedenis der Leeszaalbeweging in Nederland, in het bijz. blz. 85 en vlgg.

voorzitter, van de Centrale Vereeniging voor reizende bibliotheken. Al deze functies heeft hij tot zijn dood bekleed.

Het inspecteurschap over de Leeszalen was voor Molhuysen geen sinecure, hij heeft het zeer ernstig opgevat. Veel heeft hij ervoor gereisd, in het geheele land. Nu eens hier, dan weer daar werd zijn medewerking en advies ingeroepen of ging hij ongeroepen op inspectie uit. Dat hij bijna steeds zijn doel bereikte, kwam door het vertrouwen, dat men overal jegens hem koesterde. De Centrale Vereeniging voor Openbare Leeszalen omvat — en dit is haar trots — niet slechts de neutrale, maar ook de confessioneele, d.w.z. de Katholieke en Protestantsch-Christelijke, leeszalen, vertegenwoordigt ze alle tegenover de Regeering, stelt er regelingen voor vast en controleert ze. Dat dit zonder spanningen en in een sfeer van wederzijdsch begripen geschiedt, is mede te danken aan Molhuysen. Door zijn relaties met Katholieken tijdens zijn jaren aan de Leidsche bibliotheek was hij vriendschappelijk geïntroduceerd bij de leidende figuren der Katholieke leeszaalbeweging. Hij genoot daar vertrouwen, en heeft daardoor in die kringen mede vertrouwen gewonnen voor de niet-confessioneele leeszaalbeweging, en omgekeerd weer deze dichter bij de anderen gebracht, zoodat samenwerking niet slechts tot stand kon komen, maar ook een vast, blijvend, karakter heeft aangenomen. Molhuysen's standpunt ten aanzien van de Katholieke leeszalen — en hetzelfde geldt mutatis mutandis voor de Protestantsch-Christelijke — wordt getypeerd door zijn opvatting van het Inspecteurschap: „Toezicht uitsluitend op de technische quaesties, doch in geen geval betreffend de Katholieke beginselen van geloof en zedeleer.” Daardoor werden zijn hemoeienissen overal gaarne aanvaard en zijn adviezen opgevolgd.

Van het dagelijksch bestuur der Centrale Vereeniging is Molhuysen vóór zijn voorzitterschap ervan (1941—1944) nooit lid geweest, maar hij nam sinds 1920 als Inspecteur steeds deel aan de talrijke besprekingen van het zoogen. „moderamen”, dat uit den voorzitter, Jhr. Mr. E. A. van Beresteyn, den secretaris, Dr. Greve, en hemzelf bestond. Dit driemanschap heeft jaren lang de Centrale Vereeniging geleid, en de op de bestuursvergaderingen te bespreken zaken voor-

bereid en ingeleid, zonder daarbij dictatoriale neigingen te vertoonen. Toen in 1941 Van Beresteyn in verband met zijn vertrek uit Den Haag het voorzitterschap neerlegde, werd Molhuysen zijn opvolger. In die qualiteit heeft hij de moeilijke jaren van de bezetting het hoofd moeten bieden. Als zijn voornaamste taak zag hij: de Deutsche machthebbers en de N.S.B.-ers uit de onmiddellijke invloedssfeer der leeszaalen te houden en voor de belangen daarvan op te komen. In het algemeen is hij hierin geslaagd.

Het is geen wonder, dat de vele werkzaamheden op bibliotheekgebied, waaraan Molhuysen zich gedurende het laatste deel van zijn leven wijdde, maakten, dat hij zich minder met wetenschappelijk werk kon bezig houden. Toch verwaarloosde hij ook dit geenszins, getuige de voordrachten, meest betrekking hebbend op Hugo de Groot en diens werk, die hij in deze jaren in onze Akademie hield. Aan een Universiteit is hij nooit verbonden geweest. Toen Scato de Vries, die, behalve bibliothecaris, ook buitengewoon hoogleeraar was in de palaeographie en handschriftenkunde aan de Leidsche Universiteit, en die dit laatste ambt na zijn aftreden als bibliothecaris was blijven vervullen, in 1932 ook als hoogleeraar aftrad, werd Molhuysen door Curatoren als diens opvolger voorgedragen, maar om bezuinigingsredenen is toen die leerstoel niet weer bezet. Het was voor Molhuysen, al sprak hij er zich niet over uit, een groote teleurstelling, dat daardoor een officieel verbonden zijn met Leiden hem ontzegd bleef. In 1921 werd hij gekozen tot lid onzer Akademie, een eer, die hij zeer hoog stelde. Onze vergaderingen sloeg hij slechts zelden over, aan het contact met de geleerden-wereld hechte hij als buiten-universitair man groote waarde. Na het overlijden van Blok in October 1929 volgde hij, overeenkomstig diens wensch, dezen op als Curator van het Nederlandsch Historisch Instituut te Rome. Verder was hij lid van de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen, eere lid der Historische Commissie der Rijks-Universiteit te Leiden en eere lid der Vereeniging voor de uitgave van Grotius. H.M. de Koningin benoemde hem tot Ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw.

Op 1 September 1935 zou Molhuysen wegens het bereiken van de leeftijdsgrens hebben moeten aftreden als bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek, hij bleef echter nog gedurende twee jaren in functie. Met ingang van 1 September 1937 werd hem eervol ontslag verleend met dankbetuiging voor de belangrijke en langdurige diensten den lande bewezen; tegelijkertijd werd hij benoemd tot Raad-adviseur voor het bibliotheek- en leeszaalwezen. In deze functie is meer dan eens door de Regeering een beroep op zijn kennis en ervaring gedaan. Bij zijn scheiden van de Koninklijke Bibliotheek werd hij in intiem kring gehuldigd en werd hem door zijn vrienden zijn door Bakels geschilderd portret, dat hem op uitnemende wijze karakteriseert, aangeboden ter plaatsing in de bibliothecariskamer dier bibliotheek.

Ik heb getracht, U het wetenschappelijk werk van Molhuysen te schetsen, en tevens te laten zien, wat hij beteekend heeft voor het Nederlandsche bibliotheekwezen. Ten slotte een woord over zijn persoonlijkheid. Molhuysen's meest kenmerkende eigenschap was zijn volkomen eerlijkheid en oprechtheid. Alle achterbakschheid was hem vreemd; rond,forsch en tegen wien ook, kwam hij voor zijn meening uit, zonder kwetsend te zijn. Op het eerste gezicht innemend was hij niet, maar wie met hem in aanraking kwam, bemerkte spoedig onder het soms bruske uiterlijk de kern van goedheid. Hij was in den grond een gevoelig man. Voor zijn vrienden had hij hart, en gaf daarvan, waar noodig, het bewijs. Zijn hartelijkheid en gevoel voor humor gaven aan den omgang met hem een buitengewone aantrekkelijkheid, personen en zaken wist hij raak te karakteriseeren. Hij was eenvoudig, van repraesentatie hield hij niet. Werklust en voortvarendheid kenmerkten hem tot zijn laatste levensdagen. Hij vereenigde een groote menschenkennis met een buitengewoon organisatorisch talent en vertoonde in zijn persoon de zeldzame combinatie van den man der wetenschap en dien der practijk. Voortreffelijk heeft Dr. Greve, die gedurende vele jaren op leeszaal- en bibliotheekgebied met hem samenwerkte, hem in een In Memoriam gekenschetst als „een figuur van formaat, een

leider van menschen, een vormer van dingen, een beheerscher van verhoudingen¹⁾).

In 1902 was hij gehuwd met Johanna Agatha Valken, die hem drie kinderen schonk. Zij overleed in 1919. Na een kort huwelijk met Mej. E. R. Oppenheim, waaruit een zoon werd geboren, hertrouwde hij in 1923 met Julia Ulrica de Vries, die hem nog een zoon en een dochter gaf. Haar vroege dood in 1934 was voor hem een zware slag, die het hem groote moeite kostte, te boven te komen.

Zijn einde kwam onverwacht. Na den vorigen dag nog te Dordrecht voor de leeszaal te zijn geweest, ging hij 15 Juli 1944 's middags wat rusten, om uit dien slaap niet meer te ontwaken. Den 19en Juli werd hij op Nieuw Eyk en Duynen bijgezet. De Nederlandsche bibliotheekwereld had haar leidsman verloren.

A. G. ROOS.

¹⁾ Bibliotheekleven, Jg. 30, 1945, blz. 52.